

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: 1. Del : 1812-42

Citation: Heiberg, Johanne Luise: "1. Del : 1812-42", i Heiberg, Johanne Luise: *1. Del : 1812-42*, udg. af AAGE FRIIS ; ELISABETH HUDE ; ROBERT NEIENDAM ; JUST RAHBEK , 1944, s. 69. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibfr05val-shoot-idm139983404530592/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: 1. Del : 1812-42

De spræde deres Vinger ud,
Naar alle Øine sig lukke.
Selv væger hete Verdens Gud
Ved Skabningens store Vugge.

Ingemann.

„ELVERHØJ“.

Frøderik den Sjettes Datter Vilhelmines Formøling var bestemt til November Maaned (1823). Heiberg var anmodet om at skrive et Stykke, som i den Anledning skulde gives i det kongelige Theater, og hun skrev sin „Elverhøj“. Heri skulde jeg udføre Agnete. Da det var en versificeret Rolle, 10
had Nielsen mig komme til sig, for at hun kunde vejlede mig heri. Saa snart Herman hørte dette, blev han rent ude af sig selv og forbad mig paa det Strengeste at indfinde mig hos Nielsen, hverken med denne eller nogen anden Rolle. Hvad skulde jeg nu gjøre? Det vilde have været en uhørt Dristighed at sige til Nielsen, at jeg ikke ønskede den Hjælp, han af Godhed 15
tilbød mig. Ogsaa min gamle Lærer, Lindgreen, vidste jeg, vilde tage det meget ildt op, om jeg gik til Nielsen og ikke til ham med Rollen. Jeg opsatte derfor at gaa til Nielsen fra Døg til Døg, indtil han en Aften kom til mig paa Theatret og spurgte mig: „Hvad det skulde betyde, at jeg ikke kom til ham? - - Kom nu i Morgen Formiddag, inden Prøven paa Stykket“, til- 20
føiede han, „det er den høie Tid.“ Jeg gik da næste Morgen til ham med et tungt Sind. Da jeg gik fra ham for at begive mig til Prøven af Stykket, faldt Veien gennem Lille Kongensgade. Her stod Herman med Et for mig. Bleg, med sitrende Læber kunde han knap tvinge disse Ord frem: „Hvor kommer du fra?“ — „Paa Nielsen,“ svarede jeg frimodig men ængstelig, 25
thi jeg saae, i hvilken Tilstand han var. „Farvel,“ udbrød han, „mig ser du aldrig mere!“ og han forsvandt hurtigt bag det første Hjørne. Med hvilket Sind og i hvilken Stemning jeg prøvede hin Dag, veed kun Gud. Jeg troede virkelig, at han var gaaet lige fra mig for at bereve sig Livet. Paa Prøven kom Lindgreen hen til mig og var vred og spydig, fordi jeg ikke havde været hos ham med Rollen, men tyede til Andes Hjælp. Ogsaa Heiberg spurgte mig, hvorfor jeg var gaaet til Nielsen med denne Rolle: „Han har lært Dem at deklamere den“, sagde han, „havde De fulgt Deres egen Følelse, var det blevet søget bedre.“ Saaledes havde jeg gjort Alle imod ved dette Skridt. Næste Døg fik jeg et Brev fra Herman, der var mere hesindigt end 35
hans Opførsel paa Gaden. Han kom om Aftnen saa bleg og bedrøvet, at han atter forskrækkede mig, og nu paafulgte en af disse Forsoningssæener,

som jeg desværre havde aftor mange af. Jeg maatte nu heitideligt love ikke oftere at gaa til Nielsen med nogen Rolle. Herman havde vel mærket min ungdommelige Interesse for Nielsen, og derfor frygtede han denne Mand fremfor Alle.

- 5 „Elverhøi“ gjorde en overordentlig Virkning fra Scenen. Det romantiske Stof i Forening med de skjøne, nordiske Sange greb Nationalfølelsen. Denne Følelse førtes nu over paa den sidste patriarkaliske Konge af den oldenborgske Stemmec, den elskelige Frederik den Sjette. Jeg ser endnu for mine Øine den gamle Konge med det snehvide Haar, som han ved den første
- 10 Forstilling af Stykket sad i sin Loge, dybt rørt over de Allusioner, der findes i Skuespillet til ham og hans Slægt, og som Publikum greb med stormende Jubel. Det sørgelige Resultat af denne kongelige Formøling, hvortil der knyttedes saa mange og store Forhaabninger, kjænder Enhver. Det skjøne nationale Skuespil blev saaledes det eneste reelle Udbytte af denne
- 15 Pagt. At Stykket gjorde saa stor Lykke og Opsigt, vakte stær Heibergs Misundere af dets Dvale. Man paastod, at Stykket var Intet, men at det var Kuhlans Musik, som ene og alene havde gjort dets Lykke. Kuhlans Musik! Massen er saa uvidende -- og det har den Lov til at være -- men at Critici høre til Massen, heri ligger det Sørgelige. Mængden tror i Almindelighed, at denne Art af Skuespil med Sang i bliver til paa følgende Maade: Digtet skriver Stykket, og Componisten sørger for Musikken. Dette gjælder vel om Operaen, men ingenlunde om den Art af Skuespil som „Elverhøi“. Heibergs musikalske Sans og Kundskab hjalp ham til at vælge de
- 20 rette Melodier, som alle paa een nær vare gamle danske og svenske Folkemelodier. Kuhlau havde saa lidt hermed at gjøre, at han ikke havde Anelse om, hvilke Melodier Heiberg vilde benytte, før denne bragte ham Text og Musik. I Valget af Melodierne, og hvorledes Texterne slutte sig til disse, deri ligger jo Hovedvirkningen; og hvorledes denne skal opnaas i sin Forbindelse med Stykkets Tuncart, kan jo alene bestemmes af Digtet, for hvis
- 25 Phantasi Stykket staar i sin Helhed. Man hørte ofte Folk sige: „Hvad var dette Stykke uden Sange?“ Men det faldt Faa ind at vende Spørgsmaalet om og sige: „Hvad vare disse Sange uden Stykket?“ Begge hørte sammen ligesom Belysningen til et Maleri! tog denne bort, og Maleriet er et Andet. At den geniale Kuhlau opfattede det Givne i sin Helhed og med et saarent
- 30 og trofast Digtersind, har han viist ved at behandle det, der blev ham overleveret, med Omhu, Ickjigt og Genialitet; og at han selv var grebet af Stykkets Trykteri, lyder ud af den Stemning, der gaar igjennem Ouverturen og den første Introduction, som begynder Stykket. Men hvo vakte Stemningen? Iblant de Stykker, Heiberg skrev for Theatret, er der maaske Intet, der
- 40 viser hans Mesterskab som dramatisk Forfatter i den Grad som „Elverhøi“.

og jeg vover at påstaa, at unge Forfattere burde studere dette Stykkes
 Anlæg, Udførelse og Form for ret at gjøre sig klart, hvori en dramatisk
 Behandling af et Stof består. Man lægge blot Mærke til den hele Række af
 Begivenheder, den saa foregaaende, forinden Stykket begynder, og som lidt
 efter lidt simpelt og naturligt komme til Tilskuerens Kundskab, uden at
 dette sker paa den trættende Maade, som saa mange Forfattere ty til, idet
 den ene Fortælling afløser den anden for at bringe En Kundskab om det,
 som man maa vide til Handlingens Fortsættelse. Det er Kjendetegnet paa det
 dramatiske Geni, at man som ved et Tryllerslag strax ved Toppets Opgang
 er inde i Illusionen, og dette er i høi Grad Tilfældet med „Elverhøi“. Der-
 næst er Sagnet om Elverfolket paa den skjønneste Maade indvævet i de
 virkelige Personers Handling og Liv. Overgangen fra hint til disse er saa
 fin og gjennemseigt, saa naturlig, saa fri for al Svulst og Sentimentalitet,
 at selv den mest prosaiske Tilskuer tror paa hine Væsners Virkning og
 Nærværelse. Hvor poetisk skjønt er ikke begge disse Konger, Elverkongen
 og Damerkongen, stillede ved Siden af hinanden! Hvilken Illusion frem-
 bringes ikke i Elverkædet i fjerde Akt! Agnetes Drøm bliver til Virkelig-
 hed, og Virkeligheden antager Drømmens lette, mytiske Skjær. Med hvilken
 Kunst er ikke Alt i Handlingen løst tilrette, saa at Stykkets femte Akt
 ganske kan optages af Festen hos Walkendorff, og hvilken Virkning gjør ikke
 Kong Christians Komme i den glimrende Sal for med faa Ord at løse Gaa-
 dens Knude! Hvor afrundet, hvor harmonisk er den hele Opløsning af dette
 romantiske, fædrelandske Stof!

Jeg har ofte i senere Aar disputeret med Folk, selv saadanne, som gæve
 sig ud for at være Critici af Profession, om dette Arbeides Værd og Betyd-
 ning. Tilstaa maatte de, at Virkningen var stor, men de begreb ikke, hvorved
 denne Virkning tilveiebragtes. Sagen er, at naar Noget er fuldkendt, da mær-
 kes ikke Kunsten og dens Vanskeligheder, det Hele ser saa let, saa simpelt
 ud, at Enhver tror at kunne gjøre det efter. Det er kun det Mangelfulde, der
 røber Vanskelighederne; om dette sige Alla: „Hvor det dog man være svært“,
 medens de om det Fuldendte tro, at Kunsten er ringe. Hvor Mange have ikke
 hørt den Følelse ved at løse Goethes smaa, lyriske Digte: „et saadant Digt
 kunde Du ogsaa skrive!“, men prøv derpaa, og det vil vise sig, om et saadant
 Bille, som det synes, ubetydeligt Digt lader sig efterjøre. Heiberg skrev dette
 Drama med al den Kjærlighed, han følte for Frederik den Sjette, og med
 al den Danskhed i Sindet, hvorefter han var gjenemtrængt. Han hang ved
 denne Konge med en tro Undersaats Ærbødighed og Hengivenhed. Og hvo
 maatte ikke elske denne aabne, hjertelige, menneskelige Natur, naar man
 blot een Gang havde haft Lønlighed til at se ind i dette lys, trofaste Øie?
 En Konge, der ikke gav sig ud for mere, end han var, der ikke pralede og

leflede med Egerskaber, han i sin Beskedenhed folte, at han ikke besad, der
 førte sit Scepter mildt, og hvis Hjerte og sande Mennesskelighed lærte ham
 at lytte til og føle for Andras Sorger og Smærter — Sorger, som han blot
 kunde kjende gjennem sit varme Hjertes Følelse —, hvis Øre stod åsbent
 5 for Alle, der bekymrede og sørgmodige henvendte sig til ham om Hjælp og
 Trøst. Ivo af hans Undersætter vidste ikke, at der var En, man kunde ty til
 i Nød og Modgang, som faderlig vilde hjælpe, hvis Hjælp var mulig? Hvor
 folto man ikke efter hans Død, at Pladsen var tom, og at det nu hed: Hjælp
 dig selv! Ogsaa jeg havde fra Lille af haft stor Kjærlighed til Frederik den
 10 Sjette. Og, underligt nok! Fra Barn af have mine Dremme ideligt drøiet
 sig om ham og hans Hus. I Dremme lærte jeg fæstnuddigt til hans nærmeste
 Omgivelse, har i Søvn drukket The med ham, Dronningen, Prinsse og Prin-
 sesser; sidet og ført lange, fortrolige Samtaler med ham til langt ud paa
 Natten, toget tilsidst mit Lys, søgt ham Godnat og gaaet til mit Værelse i
 15 Slottet. Og alt dette uden mindste Forundring, thi det syntes mig at være
 ganske i sin Orden. Ved denne idelige Leven med Kongen i Dremme fore-
 kom han mig ogsaa vægen saa bekjendt, at da jeg, nogle Aar efter at jeg
 var blevet voksen, i Virkeligheden talte med ham, var det mig kun som en
 Fortsættelse af vore tidligere Samtaler, og som om jeg stod lige overfor
 20 en fortrolig, gammel Ven. Dette gjorde mig saa frimodig og dristig i hans
 Nærhed, at jeg havde Ordet til min Raadighed, og vi skiltes hjerteligt fra
 hinanden.

Ogsaa min Fremstilling af Agnete behagede Publikum, uagtet mine
 Kunstfæller havde meget at indvende imod den. En Kjendsgerning er det
 25 imidlertid, at af de mange senere Fremstillere i Rollen har Ingen for-
 maaset at opfatte den romantisk lyriske Agnete saaledes, at hun som i hin
 Tid blev Hovedrollen i Stykket, der vakte Alles Interesse, og dette er dog
 altid Noget. Jeg udførte denne Rolle i 27 Aar, indtil jeg i 1856 overtog
 Elisabeths i samme Stykke. Strax efter Stykkets første Opførelse bragte Hei-
 30 berg mig et Exemplar af samme, i hvilket han foran havde skrevet:

„Forleden sendte jeg Dig Duefjer*,
 Idag jeg selv min Elverhøi Dig bringer;
 Til hine trænger ingen Digter meer,
 Naar Du vil bære dem paa Dine Dævinger.“

35 Men tror maaske, at jeg folte mig meget smigret ved denne Gave fra
 Digterens Hænd, — men jeg modtog alt Sligt uden at tænke synderligt over,
 hvad Betydning der laa deri.

* En Vifte af Duefjer, han nogle Dage forud havde foræret mig.